

CZEŚĆ II

KATALOG ZDJĘĆ

KOŚCIOŁY

Z E S Z Y T 1

KOŚCIOŁY Z RODOWODEM GOTYCKIM

Bartąg – kościół pod wezwaniem Św. Jana Ewangelisty i Opatrzności Bożej

Przywilej lokacyjny pochodzi z 1363 r., choć pierwsza wzmianka o kościele pojawiła się wcześniej, bo w 1348 r. Po pożarze w 1681 r. został odbudowany na początku XVIII wieku. W roku 1800 odbudowano zniszczoną wieżę (dolna partia wieży gotycka). Wieńczący ją baniasty hełm zakończony jest datowaną z tego roku chorągiewką wiatrową. Świątynię rozbudowano w 1934 r. dobudowując nawy boczne.

Wewnątrz zachował się w łuku tęczowym krucyfiks z końca XVII wieku, barokowy ołtarz główny z 1707 r. oraz ambona i ołtarze boczne z XVIII wieku. Na szczególną uwagę zasługuje też drewniany strop w nawie głównej z polichromią z 1724 r.

Kościół zlokalizowany jest przy trasie Ruś – Olsztyn w szerokiej i niezalesionej w tym rejonie dolinie Łyny, na jej lewym brzegu. Rozwój układu urbanistycznego w poszczególnych wsiach nie

zawsze następował konsekwentnie do pierwotnej lokalizacji kościoła, stąd główne wejście – przez wieżę – do kościoła w Bartągu prowadzi „od tyłu” w stosunku do placu wejściowego, i do osiowej bramy w murze ogrodzenia.

Butryny – kościół pod wezwaniem Św. Jakuba

Pierwsze wzmianki o kościele w dokumentach pochodzą z XV wieku, mimo braku przywileju lokacyjnego. Nowy kościół zbudowano w latach 1688 – 1724. Po pożarze w 1886 r. został odbudowany już w 1887 r. z wykorzystaniem ocalałej ściany wschodniej i murów bocznych, z zachowaniem tradycyjnego układu salowego. Dobudowę murowanej wieży wejściowej ukończono w 1934 r. Jest ona „wbudowana” w nawę główną i ma charakterystyczny dwuspadowy dach.

Główny barokowy ołtarz pochodzi z 1681 r., pozostałe elementy wyposażenia neogotyckie, w tym ołtarze boczne ustawione (przy ścianie szczytowej) w jednej linii z głównym.

Kościół zlokalizowany jest przy trasie Olsztynek – Barczewo. Podobnie jak w Bartągu wejście przez wieżę bramową jest obecnie usytuowane od strony ulicy lokalnej „od tyłu”, po

przeciwniej stronie w stosunku do nowego przebiegu ulicy głównej.

Gietrzwałd – kościół pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Maryi Panny

Prawo lokacyjne datowane jest z 1352 r. Pierwszy kościół wybudowano w drugiej połowie XIV wieku. Po zniszczeniu odbudowano go jeszcze w końcu tego samego stulecia. Kolejna przebudowa miała miejsce w latach 1866 – 1868, a w 1884 r. dobudowano transept i chór, przez co założenie straciło swą pierwotną wartość układu salowego.

Wystrój i wyposażenie kościoła jest neogotyckie. W ołtarzu głównym znajduje się obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem pochodzący z połowy XVI wieku. Jeszcze wcześniejsza jest gotycka drewniana Pieta z 1425 r.

Wieża kościoła z zegarami dominuje nad okolicą, mimo iż świątynia zlokalizowana jest w dolinie rzeki Gilwy (prawy dopływ Pasłęki), na niewielkim wzniesieniu, przy trasie Olsztyn – Ostróda. Główne wejście podkreślone jest układem ciągu schodów w szpalerze lip. Kościół stanowi centralną część Sanktuarium Maryjnego zwanego Częstochową Północy, czy nawet Polskim Lourdes. Sam kościół został w 1970 r. podniesiony przez papieża Pawła VI do godności Bazyliki Mniejszej (p.w. Św. Piotra i Pawła i Narodzenia Najświętszej Maryi Panny). Przy kościele obok starych zabudowań wzniesiono niedawno nowy obszerny dom

pielgrzyma. Obecnie na sąsiadującym zboczu trwa przebudowa starej drogi kalwaryjnej (szczegóły w zeszycie III). Od kościoła prowadzi tam Aleja Różańcowa wysadzana grabami. Na zakończeniu Alei znajduje się Błogosławione Źródło.

Gryżliny – kościół pod wezwaniem Św. Wawrzyńca

Prawo lokacyjne zostało ustanowione w 1358 r. Pierwszy kościół drewniany zbudowano w drugiej połowie XIV wieku. Około 1573 r. wybudowano nową, murowaną świątynię,

później w XVIII wieku dobudowano drewnianą wieżę, zaś w 1933 r. prezbiterium (ingerujące w gotycki szczyt, razi również mansarda w dachu od strony południowej) oraz boczną zakrystię. Salowa nawa główna murowana jest z łamanych kamieni polnych z ceglanyimi narożnikami.

We wnętrzu na uwagę zasługuje główny barokowy ołtarz datowany około 1740 r. oraz drewniane pozorne sklepienie kolebkowe.

Kościół usytuowany jest przy głównej ulicy wiejskiej (stara droga Olsztyn – Olsztynek), na lokalnym wyniesieniu terenu. W obejściu kościoła pozostałości dawnego cmentarza z kilkoma nagrobkami, z żeliwnymi elementami wystroju.

Kościół w Gryżlinach najlepiej zachował się ze świątyń omawianych w tej grupie.

Klewki – kościół pod wezwaniem Świętych Walentego i Rocha

Pierwszy gotycki drewniany kościół istniał w Klewkach już podczas lokacji w 1352 r., spłonął na początku XV wieku. Nowy, murowany powstał w XVI wieku, konsekrował go biskup Marcin Kromer w 1581 r. W 1690 r. i w 1718 r. kolejne pożary pustoszyły kościół. Odbudowany został w oparciu o pozostałe mury obwodowe i konsekrowany w 1720 r. W 1829 r. w wyniku częściowej przebudowy zyskał obecną formę. Salowa orientowana nawa ze skarpami przyporowymi murowana jest z cegły z użyciem kamieni polnych w partii cokołowej. Od północy przylega do niej zakrystia oraz barokowa kruchta. Dostawiona, dwukondygnacyjna drewniana wieża wejściowa, z charakterystycznym przełamaniem w partii środkowej, przekryta jest dachem namiotowym.

We wnętrzu wyposażenie późnobarokowe i rokokowe z XVIII wieku. Na szczególną uwagę zasługuje pozorne sklepienie kolebkowe podzielone na trzy pola, w których znajdują się piękne malowidła ze scenami figuralnymi przedstawiającymi wizerunki świętych.

Kościół usytuowany jest w centrum Klewek, na lokalnym wyniesieniu nad małym ciekim wodnym łączącym jezioro Klebarskie i Linowskie, w pobliżu trasy Olsztyn – Szczytno. Łąki rozciągające się na północny wschód w stronę Klebarka Wielkiego powstały na początku XX wieku po obniżeniu poziomu wody w jeziorze Klebarskim.

W obejściu kościoła znajdują się dwie stare kapliczki (jedna datowana na chorągiewce wiatrowej 1718!), kapliczka – obelisk z napisem „Unsere Helden 1914-1918” ku czci poległych w czasie I Wojny Światowej, nowa figuralna kapliczka (datowana na cokole 1999) oraz pozostałości dawnego cmentarza.

Purda Wielka – kościół pod wezwaniem Św. Michała Anioła

Pierwszy drewniany kościół zbudowano w Purdzie na początku XV wieku, nowy murowany wzniesiono w 1503 r. Kościół ten po rozbudowie konsekrował w 1580 r. biskup Marcin Kromer. Charakterystyczna wieża, z murowaną partią przyziemia i górną częścią drewnianą, szalowaną pochyło na konstrukcji słupowej, powstała w 1817 r. Wieża nakryta jest ośmiobocznym dachem namiotowym. W 1929 r. dobudowano nawy boczne zmieniając niekorzystnie pierwotny układ salowy, wyraźnie czytelny w strukturze przestrzennej budowli. Kościół jest orientowany, murowany z cegły z dodatkiem kamieni polnych w części cokołowej korpusu i przyziemiu wieży. Elewację wejściową wieży podkreślają białe blendy, z symbolicznym wątkiem podziału, flankujące ostrołukowy portal wejściowy.

Wyposażenie wnętrza w większości barokowe z XVIII wieku. Nas szczególną uwagę zasługuje obraz Madonny z Dzieciątkiem z 1611 r., ołtarze boczne z 1746 r. oraz ambona z pierwszej połowy XVIII wieku.

Kościół usytuowany jest na lokalnym wyniesieniu terenu zamykając niejako od zachodu wewnętrzną obwiednią ulicę Purdy. Z kościołem sąsiaduje zabytkowy budynek plebanii. Bezpośrednio w obejściu kościoła znajdują się trzy kapliczki, dwie tradycyjne w linii ogrodzenia (jedna na osi prezbiterium) oraz niszowa w tylnej, prezbiterialnej ścianie kościoła z piękną figurką Madonny z Dzieciątkiem. Dwie dalsze kapliczki flankują pobliskie drogi wylotowe.

Sząbruk – kościół pod wezwaniem Św. Mikołaja

Prawo lokacyjne pochodzi z 1363 r. Pierwszy kościół wybudowano w końcu XIV wieku. Po zniszczeniach został odbudowany około 1500 r., następnie przebudowany w XVIII wieku. Obecna forma jest efektem kolejnej rozbudowy w latach 1911 – 1913. Do starej zabytkowej nawy dobudowano w układzie prostopadłym trójnawową halę z prezbiterium. Stąd obecne wejście główne prowadzi przez starą wieżę z boku kościoła. W konsekwencji powstała wieloczłonowa bryła, murowana z kamieni polnych łupanych z narożnikami i szczytami ceglany, przekryta stromymi dachami, z neogotyckimi szczytami i charakterystyczną wieżą zwieńczoną „dzwonowatym” hełmem z chorągiewką wiatrową z datą 1790.

Wewnątrz kościoła zachował się w całości barokowy wystrój, w tym ołtarz główny z 1774 r. Zachowała się też polichromia na ścianach starej części, prawdopodobnie z początku XVI wieku; na stropie z XVIII wieku.

Kościół usytuowany jest na wzniesieniu przy drodze Gietrzwałd – Tomaszkowo. Jego bryła dominuje nad okolicą, jest widoczna z odległości kilkunastu kilometrów. Atrakcyjny jest zwłaszcza widok ze wzgórz po drugiej stronie jeziora Wulpińskiego. Wewnętrzne obejście kościoła otoczone kilkumetrowym kamiennym murem oporowym to rodzaj arboretum z interesującym doбором roślinnym. Integralną częścią tego ogrodu są wolnostojące figury wotywnie. W narożnikach ogrodzenia od strony głównej drogi wbudowano, w układzie przekątnym, dwie kapliczki. Wejście główne podkreśla od zewnątrz wolnostojąca kapliczka otoczona grupą starych drzew.

KOŚCIOŁY Z XVIII WIEKU

Kurki – kościół pod wezwaniem Św. Maksymiliana Kolbego

Kościół ewangelicki w Kurkach oddany został do użytkowania w 1753 r. Po wykupieniu od gminy ewangelickiej świątynia użytkowana jest przez wiernych wyznania rzymsko – katolickiego. Murowany jednonawowy korpus z dużymi prostokątnymi otworami okiennymi, z przyległą od północy zakrystią, jest otynkowany w odróżnieniu od wcześniejszych świątyń katolickich. Główne wejście prowadzi przez wysoką murowaną wieżę nakrytą charakterystycznym hełmiastym dachem.

We wnętrzu dominują rozbudowane drewniane empory boczne i chór, typowe dla kościołów ewangelickich. Z oryginalnego wyposażenia pozostał portyk organowy oraz pojedyncze piszczałki. Zachowały się też ciekawe witraże prawdopodobnie z przełomu XVIII i XIX wieku i epitafium poświęcone poległym w I Wojnie Światowej.

Kościół usytuowany jest na wyniesieniu terenu przy trasie z Olsztyńka do Butryn i Jedwabna, nad jeziorem Kiernoz, niedaleko wypływu Łyny w kierunku jeziora Łańskiego. Wewnątrz obejścia kościoła znajduje się stary cmentarz z pięknymi nagrobkami, wykończonymi i obudowanymi odlewami żeliwnymi.

Mańki – kościół pod wezwaniem Św. Mikołaja

Kościół ewangelicki wybudowany w 1770 r., w 1991 r. został wyremontowany i przejęty przez katolików. Jest kościołem filialnym nowej parafii w Biesalu.

Murowany prosty halowy korpus (podobnie jak w Kurkach), w odróżnieniu od wcześniejszych świątyń z rodowodem katolickim, jest otynkowany, z dużymi prostokątnymi otworami okiennymi. Charakterystyczna drewniana wieża z 1685 r. stanowi pozostałość po starszej świątyni, przez nią prowadzi główne wejście. Dobudowane wejścia boczne zawierają elementy muru pruskiego.

We wnętrzu pozostał belkowy strop oraz typowe dla kościołów ewangelickich drewniane empory boczne.

Kościół zlokalizowany jest przy trasie Olsztynek – Łukta, na skrzyżowaniu z polną drogą do Stawigudy. Wewnątrz obejścia znajduje się stary ewangelicki cmentarz z XIX wieku, z pięknymi nagrobkami wykończonymi i obudowanymi żeliwnymi odlewami, opisanymi gotykiem w języku niemieckim. W narożniku ogrodzenia od strony południowo-zachodniej pomnik ku czci poległych w czasie I Wojny Światowej.

KOŚCIOŁY Z KOŃCA XIX WIEKU I PIERWSZEJ POŁOWY XX WIEKU

Klebark Wielki – kościół p. w. Znalezienia Krzyża Świętego i Nawiedzenia NMP

Przywilej lokacyjny Klebarka Wielkiego z 1357 r. nie obejmował założenia kościoła. Pierwszy drewniany kościół wybudowano na początku XV wieku, późnogotycki kościół murowany powstał około 1580 r., konsekracja odbyła się w 1581 r. Obecna świątynia, neogotycka trójnawowa z prezbiterium, została zbudowana na miejscu poprzedniej pod koniec XIX wieku a konsekrowano ją w 1896 r. Ściany murowane z cegły z przyporami, szczyty schodkowe z narożnymi sterczynami. Duża (również w planie) wieża na rzucie kwadratu z ostrosłupowym wieżowym dachem wycofanym za szczytowe elementy elewacji. W kilkukondygnacyjnym korpusie wieży można doszukiwać się odniesienia do

wieży katedry w Olsztynie – proporcje i geometryczny układ białych blend.

Wyposażenie wnętrza neogotyckie. Z wcześniejszego okresu zachowała się ława gdańska z XVII wieku i późniejsze elementy liturgiczne. Na uwagę zasługują ołtarze i ambona oraz ciekawa polichromia z początku XX wieku (ołtarz główny w odbudowie – stan z 2003 r.).

Kościół zlokalizowany jest wewnątrz historycznego układu ulicy „owalnicy” na wyniesieniu ze szczególną ekspozycją od strony jeziora Klebarskiego. Jego bryła dominuje w pejzażu od strony Klewek. Przy kościele zabytkowa plebania z początku XIX wieku.

Nowa Wieś – kościół pod wezwaniem Św. Józefa

Kościół ewangelicki wybudowany na początku XX wieku. W 1978 r. został wykupiony od gminy ewangelicko-augsburskiej, jako wotum księży dla diecezji warmińskiej. Obecnie jest kościołem filialnym parafii pod wezwaniem Św. Jakuba Apostoła w Butrynach.

Obiekt w stylu neogotyckim, salowy, ze strzelistą wieżą wejściową i rzadko spotykanym frontowym transeptem. Prezbiterium, z boczną zakrystią, podkreślone narożnymi skarpami przyporowymi. Ściany z jasnej cegły korespondują ze stromymi dachami przekrytymi ceramiczną dachówką w analogicznej barwie, tworząc jednorodną bryłę. Jedyne ostrosłupowy dach wieży ma ciemniejsze pokrycie. Uwagę zwraca bogata forma elewacji.

Wnętrze jest skromne, stonowane z prostym szalowanym sklepieniem i wydzielonym ostrołukowym otworem prezbiterium. Nad wejściem prosty drewniany, głęboki chór.

Kościół zlokalizowany jest przy trasie Butryny – Barczewo na wzgórzu dominującym nad okolicą (obecnie zadrzewionym). Od strony prezbiterium, od wschodu, do kościoła przylega cmentarz z wieloma starymi nagrobkami opisanymi w języku niemieckim. Główne wejście od strony ulicy wiejskiej prowadzi charakterystyczną terenową rampą.

Orzechowo – kościół pod wezwaniem Św. Jana Chrzciciela

Kościół zlokalizowany jest na terenie dawnej wsi w niezadrzewionej przepięknej kotlinie jeziora Wyry, w środku lasów Łąskich. Wybudowano go na początku XX wieku w latach 1911 – 1913 z łupanego kamienia i cegły o charakterystycznym ostrym, ciemoczerwonym zabarwieniu. Cegłę tę wypalano w lesie niedaleko pobliskich Swaderek.

We wnętrzu znajduje się barokowy ołtarz oraz neogotycki konfesjonał i ambona. Uwagę zwraca drewniany żyrandol w kształcie dzwonu ufundowany przez rodziny poległych w czasie I Wojny Światowej.

Kościół dominujący w przestrzeni wielkiej śródleśnej polany stoi przy drodze z Plusek i Łąska do Swaderek. Obok znajduje się cmentarz podzielony na dwie części: starą i nową. Wieś w czasie powojennym została wysiedlona w ramach komasacji ośrodka w Łąsku przez władze komunistyczne. Ostatni mieszkańcy opuścili ją w 1977 r. (!) Oprócz dużego kościoła, cmentarza, dwóch kapliczek i krzyża przydrożnego pozostały jedynie murowane budynki plebanii i dwóch leśniczówek. Reszta zabudowy dużej wsi przestała istnieć, pozostały jedynie porośnięte krzewami pagórki skrywające resztki fundamentów! Duża wieś stała się widmem. Wymarła miejscowość ożywa obecnie tylko w niedzielne przedpołudnia, kiedy dojeżdżający z Plusek ksiądz celebrytuje mszę – parafia Orzechowo (z siedzibą w Pluskach) została odnowiona w dawnych granicach w 1991 r.

Warto przypomnieć, że w sierpniu 1953 r. przebywał w Orzechowie na krótkim wypoczynku Prymas Polski Kardynał Stefan Wyszyński, który w swoich przejmujących wspomnieniach opisał tragedię miejscowej, szykanowanej przez władze ludności.

Stawiguda – kościół pod wezwaniem Św. Jakuba Starszego Apostoła

Historia Stawigudy sięga 1357 roku, kiedy Warmińska Kapituła Katedralna przyznała przywilej lokacyjny na założenie wsi. Dopiero jednak w 1932 roku został rozpisany konkurs na budowę pierwszej świątyni katolickiej, filii parafii w Gryźlinach. Budowa trwała jedynie kilkanaście miesięcy, ukończono ją już w 1933 r. Konsekracja nowej świątyni nastąpiła w 1934 r.

Jest to budowla w układzie salowym z wydzieloną częścią prezbiterialną i ciężką w proporcjach prostokątną wieżą. Każdy z tych elementów przekryty jest niezależnym dwuspadkowym dachem. Jasne ściany z niewielkimi łukowo zwieńczonymi

otworami okiennymi silnie kontrastują z dużymi połaciami dachów.

W skromnym wnętrzu modernizowanym w latach osiemdziesiątych dominują skośnie załamane ściany zewnętrzne oraz drewniany strop ufundowany przez wyjeżdżających do Niemiec Warmiaków. Uwagę zwraca również krzyż umieszczony po wojnie w łuku prezbiterium, przeniesiony z kaplicy Św. Huberta niszczonej w lasach koło Rybak oraz nowe malowidło ze sceną Ostatniej Wieczerzy na ścianie prezbiterium.

Kościół wybudowano (podobnie jak stary parafialny kościół w Gryźlinach) przy drodze z Olsztynka do Olsztyna – obecnie przy wyjeździe ze Stawigudy na obwodnicę w kierunku Olsztynka. Do 1988 r. Stawiguda była filią parafii Św. Wawrzyńca w Gryźlinach, od lipca 1989 r. jest parafią samodzielną (niezależną gminą Stawiguda jest już od 1945 r.).

KOŚCIOŁY NOWE

Dorotowo – kościół pod wezwaniem Błogosławionej Doroty z Mątów

Parafia Dorotowo powstała dopiero w 1996 r., choć wieś lokowana już w 1348 r. Kościół w Dorotowie jest najmłodszą ze zwiedzanych przez nas świątyń, wybudowaną już na początku XXI wieku (!) Prosty wertykalny układ korpusu i wchłoniętej do jego wnętrza wieży, przekrytej dachem namiotowym, podkreślony jest ostrą kolorystyką.

Kościół zlokalizowany jest w eksponowanym miejscu w łuku trasy Olsztyn – Olsztynek przy wyjeździe ze wsi w kierunku Gałławek. Wyrazista, jednoznaczna forma kościoła, nawiązująca w zamyśle do historycznych układów salowych z pojedynczymi wieżami, nie koresponduje z przyległym, również nowym, budynkiem plebanii. Szkoda, gdyż to nie najszcześniejsze połączenie jest widoczne ze wszystkich stron zarówno od pobliskiego jeziora Wulpińskiego, jak też głównych najazdów od Olsztyna i Olsztyńka.

We wnętrzu dominują ciekawe nowoczesne witraże.

Trwają prace budowlane (2003 r.) przy elewacjach i otoczeniu.

Jaroty (Olsztyn) – kościół pod wezwaniem Bogarodzicy Dziewicy Matki Kościoła

Pierwszy kościół wybudowany w Olsztynie po zakończeniu II Wojny Światowej, konsekrowany w 1984 r. Jest to obiekt dwupoziomowy przekryty stromym, rozwartym w kalenicy dachem. Połączenie na rzucie trapezu przesunięte są względem siebie. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że oryginalna bryła kościoła połączona jest przestrzennie ze starą zabytkową kaplicą Matki Boskiej Szkaplerzowej, poświęconą w 1885 r. Tak naprawdę to nowy kościół został „dobudowany” do kaplicy, która akcentuje główne wejście do górnego kościoła, podkreślone elementem wieżowym zwieńczonym krzyżem oraz rozbudowanym układem schodów.

Wystrój wnętrza nowoczesny z interesującymi witrażami.

Sama kaplica to niewielki, prosty murowany budynek na rzucie prostokąta z dwuspadkowym dachem, z ostrołukowymi oknami i płaskorzeźbą patronki w szczycie.

Kościół zlokalizowany jest przy skrzyżowaniu ulic, przy wyjeździe do Butryn.

Zestawienie dużego nowego obiektu ze skromnym zabytkowym budynkiem może budzić wątpliwości, choć odmienność formy i materiałów budowlanych sprawia, że dominujący w przestrzeni kościół nie przytłacza kaplicy.

Pluski – kościół pod wezwaniem Św. Michała Archanioła

Nowy murowany kościół, który zastąpił starą drewnianą kaplicę jest filią (siedzibą) parafii pod wezwaniem Św. Jana Chrzciciela w Orzechowie. Decyzję o budowie podjęto z uwagi na zły stan techniczny kaplicy, uniemożliwiający praktycznie jej remont. Pierwsza msza została odprawiona w 1997 r.

Nowa świątynia została wybudowana w prostym układzie jednorodnej bryły przekrytej dwuspadkowym dachem. Zadaszenie osiowego wejścia w północnym szczycie sprawia wrażenie okapu podwieszonoego do szczytkowej wieżyczki – bardziej sygnaturki, natomiast elewacje boczne są w odbiorze nieco „mechaniczne”, nie kojarzące się z obiektem sakralnym. Szkoda, że nie nawiązano ściślej do prostej i pięknej formy omawianych wcześniej świątyń, zwłaszcza do układów salowych wiejskiego gotyku tak jednoznacznie utożsamianych z historyczną katolicką Warmią.

Obok kościoła powstała nowa plebania, gdzie na stałe mieszka proboszcz parafii Orzechowo. Na tej samej działce usytuowana jest również dawna drewniana kaplica, obecnie nieczynna oraz nowa kamienna kapliczka niszowa.

Kościół zlokalizowany jest na niskim wschodnim brzegu pięknego jeziora Plusznego, przy głównej nieutwardzonej ulicy Plusek (Plusk), która tętni życiem w okresie letnim a poza sezonem jest cicha i senna. Widok od strony jeziora na nową świątynię przesłania częściowo stara kaplica.